

CREDINȚE ȘI PRACTICI RITUALE PRIVITOARE LA CREȘTEREA VITELOR

Marcel LUTIC

Modul nostru actual de raportare la animale e mai degrabă o reminiscență a felului în care evreii tratau animalele; în acest sens, istoricul francez Jules Michelet aprecia că creștinismul „a păstrat (...) o prejudecată iudaică (...) ținând natura animală la o distanță infinită de om și înjosind-o”¹. Probabil fără nici o legătură cu ideea de mai sus, amintim o expresie care a circulat în spațiul românesc: „Dobitocu-i jidan!”². Tot Michelet scria că „omul are drept de viață și de moarte asupra oricărui animal”, atât catolicii, cât și ortodocșii, declarând că animalele „sânt lucruri, că ele nu există pentru noi decât în măsura în care ne pot fi de folos pentru rezolvarea nevoilor și comodității noastre, dar nu pentru satisfacerea sentimentului nostru de răutate”³. De altfel, Robert Delort, un cunoscut cercetător al istoriei animalelor, afirma că „cruzimea de odinioară a strămoșilor noștri față de animale și indiferența noastră de azi față de suferințele lor se bazează pe acest concept iudeo-creștin”⁴. Cruzimea aceasta a fost o realitate și în satele românești, existând „destui de mulți oameni care înjură, blestemă și bat animalele”⁵. Îndeobște, boii îndurau în tăcere bătăile stăpânilor, însă, uneori, scoteau „un oftat dureros, care, după credința populară, se aude până la cer”⁶. Bătaia animalelor era, în general, sancționată de mentalitatea arhaică; astfel, potrivit unei credințe din sudul Moldovei, vaca lovită cu furca urma a fâta un vițel crăcănat⁷. În linii mari, vita era aidoma felului de a fi al stăpânului, prin județul Botoșani zicându-se că „vita se poartă întocmai ca și stăpânul”⁸; de altfel, există un proverb extrem de sugestiv în acest sens: „Ochiul stăpânului îngrașă vita pe jumătate”⁹.

¹ Apud Robert Delort, *Animalele și istoria lor*, București, 1993, p. 192.

² George Vasilescu, *Vorbe bune la necazurile noastre*, Craiova, 1904, p. 9.

³ Delort, *op. cit.*, p.192.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Eugen D. Neculau, *Sate de pe Jijia de Sus*, vol. I, cap. *Activitățile economice*, p. 23, în ms. la **D.J.A.N.I.**

⁶ *Ibidem*.

⁷ Artur Gorovei, *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, 1915, p. 346.

⁸ Neculau, *op. cit.*, p. 24.

⁹ S. Teodorescu Kirileanu, *Proverbe agricole*, București, 1923, p. 75.

Oamenii comunităților arhaice aveau un alt mod de raportare la animale. „Ajutorul minunat pe care îl dădea [animalul] țăranului îl făcea să fie nu numai o ființă prețioasă, căreia i se ocrotea sănătatea și viața, ci îi acorda și dreptul să participe, într-o oarecare măsură, la viața religioasă”¹⁰. Reamintim, în acest sens, de zeița-vacă Hathor și de boul sacru Apis de la egipteni¹¹. În multe mitologii și religii vechi, vaca apare ca simbol al fertilității, fecundității și bunăstării, întruchipând pământul hrănitor și zămisitor¹², imagine apropiată de Vaca-Mamă¹³, în timp ce boul era considerat animal sacru la multe popoare; românii, spre exemplu, credeau că este unul dintre puținele animale în care nu se poate preface dracul¹⁴. Tot românii susțin că vaca și boul sunt vite albe, socotite sfinte, acestea conotând, „în plan simbolic, valori culturale majore, precum puritatea, beneficul, sacralitatea”¹⁵. Bătrânii țineau „la vite ca la copii și pierderea unui bou de jug e[ra] socotită drept o mare pedeapsă trimisă de Dumnezeu”¹⁶, în evul mediu numărul vitelor fiind adesea unul dintre cele mai importante criterii de stabilire a categoriei sociale din care făcea parte țăranul¹⁷.

Proverbele și zicătorilor românilor sunt și ele extrem de sugestive pentru modul de raportare la vite; unele, precum „Vaca ține casa omului”, „Vaca grasă scoate sărăcia din casă”, „Vita se culcă cu un ban și se scoală cu doi” sau „Boul și vaca sunt mâna dreaptă a gospodarului”¹⁸, punând în evidență mai ales faptul că aceste animale asigurau prosperitatea țăranilor noștri; nu întâmplător, vaca era socotită „mana casei”, despre cel care avea o vacă spunându-se că „are casa îndestulată”¹⁹. Un fragment de plugușor potențează aceste atribute: „Să vă steie Sfântul Vasile/ În spor și ajutor:/ În vite, în dobitoace,/ Că-s mai bune decât toate”²⁰.

¹⁰ Delort, *op. cit.*, p. 395.

¹¹ *Ibidem*; Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, 1989, p. 38 și 213-214.

¹² Ivan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, 1988, p. 480-481.

¹³ Ion Nania, *Vânatul pe teritoriul României*, București, 1991, p. 71 și 83.

¹⁴ Evseev, *op. cit.*, p. 54.

¹⁵ Mihai Coman, *Mitologie populară românească*, vol. I, București, 1986, p. 1.

¹⁶ Ion Diaconu, *Țara Vrancei*, București, 1930, p. LXI, n. 2.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, vol. I (*Natura fizică. Despre animale*), București, 1895, *passim*; Kirileanu, *op. cit.*, p. 13 și 85.

¹⁹ Neculau, *op. cit.*, p. 21.

²⁰ Kirileanu, *op. cit.*, p. 86.

Câteva precizări sunt necesare. Problematika legată de creșterea animalelor mari, în special a vitelor, adică a vacilor și boilor, constituie, în cadrul Muzeului Etnografic al Moldovei, o temă de cercetare distinctă. Mai multe campanii de teren, cercetarea bibliografică de specialitate, realizarea unor seri muzeale, miniexpoziții, intervenții la radio și câteva materiale prezentate la sesiuni științifice, dintre care două au fost deja publicate²¹ – sunt reperate palpabile realizate în această direcție. Spațiul la care se referă materialul nostru este, în primul rând, acela al Moldovei istorice, însă dese referiri sunt făcute la celelalte spații românești, precum și, mai rar, la alte civilizații. Am adunat informații publicate dispart în lucrări de etnografie, etnologie, sociologie, mitologie, istorie, geografie și altele aflate în fonduri arhivistice ieșene.

Ion Diaconu remarca prin anii '30 ai veacului trecut că „tradiția are o reală valoare în discuția unor [...] probleme istorice: ea nu poate fi exclusă ca argument istoric atunci când are o vie și uniformă circulație în cuprinsul unui oarecare ținut”²². Ion Donat, recunoscut cercetător al istoriei păstoritului, sublinia că istoricii ar trebui să apeleze mai des la etnografi atunci când încearcă să definească, să explice aspecte esențiale ale civilizației trecutului²³. Chiar un cunoscut editor de documente medievale, Gheorghe Ghibănescu, remarca: „țăranul român și-a legat viața sa de muncitor sărac lipit pământului de boii lui. Boul a intrat în sufletul și în vorba țăranului”, Ghibănescu reamintind arhicunoscutele proverbe „Tot un bou și-o belea” și „Nu-is boii acasă”²⁴. Cu toate aceste observații pertinente, și mai sunt multe, multe altele, și „în ciuda legăturii deosebite pe care le au cu omul, animalele domestice [inclusiv vacile și boii] sunt la fel de puțin cunoscute ca și unele animale sălbatice”²⁵; o explicație vine din modul nostru de raportare la aceste animale, însă mai există una, invocată de puținii istorici ai domeniului, și anume faptul că „cercetarea [acestei teme] este foarte grea, fiind tributară detaliului, întâmplării și aproximației”²⁶.

Mai precizăm că vom prezenta unele credințe, superstiții și practici rituale, multe dintre ele circumscrise sărbătorilor din calendarul popular, grupate într-o anume ordine, fără a insista asupra mecanismelor

²¹ Marcel Lutic, *Creșterea vitelor în Țara Vrancei – tradiție și actualitate*, în **A.M.E.M.**, I, 2001, p. 243-256; idem, *Câteva considerații privitoare la adăposturile pentru vite din Moldova*, în **A.M.E.M.**, II, 2002, p. 207-220.

²² Diaconu, *op. cit.*, p. XXX, n. 1.

²³ Ion Donat, *Păstoritul românesc*, în „Studii”, nr. 2/1966.

²⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Sama Vistieriei Moldovei*, în „Ioan Neculce”, I, Iași, 1921, p. 91.

²⁵ Delort, *op. cit.*, p. 396.

²⁶ *Ibidem*.

mitico-magice care le-au generat. Materialul se constituie astfel într-o scurtă radiografie a unui domeniu fascinant prin deschiderile pe care le presupune, cât și prin complexitatea semnificațiilor și interpretărilor. Multe dintre aceste obiceiuri, credințe și practici rituale își au originea în străvechiul cult al animalelor, altele fiind rămășițe din numeroasele „obiceiuri ale pământului”, mai puține având ca punct de plecare pravilele și alte acte legislative medievale. Majoritatea celor inserate în cuprinsul materialului, deși sunt din veacurile XIX-XX, cu siguranță acoperă o arie temporală mult mai amplă, ajungând adesea în preistorie.

Vitele, „fiind vitale pentru economia rurală [...], au fost consacrate, prin credințe și povestiri cu caracter mitologic, prin ceremonii și practici apotropaice și prin elogiul direct adus de poezia populară”²⁷. Iată câteva scurte exemplificări: „Și iar verde mărăcine, / Mână Gheorghe boii bine, / Nu te uita la mine; / Ochii mei îs mititei, / Îs negri și frumoși / Și te lasă fără boi; / Nici cu car cu boi nu ești, / Nici cu mine nu trăiești”²⁸; „Boii mei când aud doina, / Ară țarina și moina”; „Primăvara de cu zori, / Boii îmi sânt frățiori, / Buni tovarăși, zi și noapte, / Și prieteni pân la moarte”²⁹; „Nu-i mai bun ca boul bun / Că răstoarnă brazda neagră / Și revarsă pâine albă”³⁰ sau, cum se spune într-un colind, „Merge pe ogor rumegând, / Brazda neagră răsturnând / Și grâu roșu semănând; / Brazda neagră-mi prăvălește, / Toată lumea se hrănește”³¹.

Românii cred că vitele au fost aduse de Dumnezeu din alte părți, dându-le oamenilor și învățându-i ce să facă cu ele. „Dar ei [oamenii] râdeau, nu voiau să facă cum îi învăța [Dumnezeu]. Ei spuneau că vitele sunt sălbăticiuni și are să-i mănânce. [...] [Atunci,] Dumnezeu s-a făcut om și le-a arătat că vitele sunt de folos”, numai după aceea oamenii apucându-se de prăsila lor³². Creștinismul popular a potențat aura de sacralitate a acestor animale, în popor existând o sumedenie de legende privitoare la modul în care boii l-au îngrijit pe micul Iisus la nașterea sa, pentru acest fapt ei fiind binecuvântați de Maica Domnului „să se sature pe fugă și să nu flămânzească așa de repede, precum calul”³³. Conform

²⁷ Coman, *op. cit.*, p. 2.

²⁸ Ion Diaconu, *Aspecte din folclorul vrâncean*, în „Milcovia”, an. I, vol. 1, Focșani, 1930, p. 74.

²⁹ Nania, *op. cit.*, p. 72.

³⁰ Coman, *op. cit.*, p. 2.

³¹ Nania, *op. cit.*, p. 74.

³² Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, vol. I, ediția Victor Durnea, Iași, 1998, p. 145.

³³ *Ibidem*, *passim*.

unei informații, greu de verificat, cei care se ocupau efectiv de paza vitelor, cirezarii, aveau drept patroană pe Sântămăria Mică³⁴, însă, considerăm că această informație trebuie corelată cu altele.

Potrivit unui avizat cercetător al culturii populare, credințele acestea „deschid calea cercetării spre viziunea magică asupra lumii și spre mitologia populară”, obiceiurile dând un „ritm specific tuturor acțiunilor omului, orânduind ciclic activitatea oricărei gospodării țărănești în cursul unui an”³⁵. Multe dintre ceremoniile și practicile apotropaice aveau loc, după cum precizăm, în cadrul unor sărbători ale calendarului popular. Cea mai importantă sărbătoare era aceea a Sfântului Gheorghe, numită și Paștele vitelor³⁶, acum, mai bine spus în noaptea Ajunului, oamenii ducându-și vitele, în special vacile cu lapte, departe de sat, spre a le proteja de acțiunea strigoaicelor și a vrăjitoarelor care urmăreau să le ia mana. Potrivit lui Petru Caraman, „practicile rituale îndeplinite acum au ca scop trasarea <<unui cerc magic>> în măsură să apere vitele”³⁷. De altfel, sărbătoarea de pe 23 aprilie era considerată „cel mai prielnic moment de pierdere, dar și de prosperare a manei holdelor și a laptelui”, noaptea de 22 spre 23 aprilie fiind, din acest punct de vedere, cea mai dificilă noapte din an³⁸. Tot în Ajun, de cu seară, se pun și pe la grajduri, ramuri de răchită. Tot acum se puneă într-o doniță cu apă, de preferat în cea în care se mulgea vaca, colacul păstrat de la Crăciun; a doua zi, colacul era frământat și pus în tărăța care se dădea la vaci de mâncare; făcându-se astfel, se credea că vaca respectivă va avea mană peste vară. Tot dimineața, vitele erau trecute peste un lanț așezat sub pragul grajdului, mulți gospodari obișnuind să le afume cu tămâie și să le treacă prin „foc viu”, ambele practici rituale având un pronunțat scop protector. Desigur, această sărbătoare ar merita un studiu aparte, implicațiile pe care le presupunea în cadrul creșterii animalelor fiind multiple și extrem de importante.

Pe 25 aprilie a fiecărui an era Sărbătoarea boilor, numită și Marcul boilor, sărbătoare ținută pentru a nu se îmbolnăvi boii, pentru a nu se strica după cap sau pentru a nu-i ataca fiarele sălbatice. În această zi, sub nici un

³⁴ G. Maior, *Fânațele și pășunile de munte*, București, 1923, p. 81.

³⁵ I. Cuceu, *Obiceiuri și credințe în legătură cu ocupațiile tradiționale la Gârbou, jud. Sălaj*, în *A.M.E.T.*, 1971-1973, p. 436.

³⁶ Gorovei, *op. cit.*, p. 176.

³⁷ *Apud* Coman, *op. cit.*, p. 3.

³⁸ Petru Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi. Contribuție la studiul mitologiei creștine din Orientul european*, în „Arhiva”, XXXVIII, nr. 2-4, Iași, 1931, p. 443.

chip, boii nu se puneau la arat, fiind interzisă cu desăvârșire atingerea coarnelor, chiar numai punerea unei funii pe coarne atrăgând afurisirea omului respectiv de către Însuși Dumnezeu; în consecință, pe 25 aprilie, boii erau lăsați să pască pe unde vroiau și cât doreau³⁹, fiind, se pare, una dintre puținele zile din an în care se putea inversa proverbul „Boii ară și caii mănâncă!”. În multe locuri, boii erau sărbătoriți și în anumite zile ale săptămânii, de regulă vinerea și duminica, zile în care se dădea de pomană câte un corn de prescură și un pahar de vin⁴⁰.

La Armindenii se băteau vacile cu un sac, în care se afla un ghem, se zice, pentru a rămâne gonite⁴¹. O altă sărbătoare a boilor se pare că era pe 31 mai, în Ziua Sfântului Irimia⁴²; Rusaliile, de asemenea, erau ținute „și pentru a nu fi schilodite vitele”⁴³, în cadrul unor practici rituale boii fiind în prim plan⁴⁴. Prin Buzău, la Sfântul Petru de vară, sătenii care aveau vite și oi duceau la biserică și puneau spre sfințire caș proaspăt, urdă, brânză ș.a.⁴⁵; Sfântul Ioan cel Milostiv, de pe 12 noiembrie, se serba pentru ca vitele să fie ferite de mușcătura șarpelui și a lupului⁴⁶. Mai amintim și sărbătorile Sfântului Andrei⁴⁷ și cea a Sfântului Modest de pe 18 decembrie, sărbători ținute, în special cea de-a doua, „pentru boalele vitelor”, pe 18 decembrie preotul fiind chemat pe la ocoale și grajduri spre a stropi vitele cu agheazmă⁴⁸.

Nenumărate practici și credințe erau prilejuite de Ajunul Crăciunului, de Anul Nou și de Bobotează. Astfel, când se pregătesc copturile pentru Crăciun, prima turtă pe care o făcea gospodina se chema Turta Vacii; aceasta se cocea tocmai la Bobotează, tot atunci dându-i-se

³⁹ Nania, *op. cit.*, p. 80.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Ion Mușlea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu*, București, 1970, p. 374.

⁴² *Ibidem*, p. 375.

⁴³ *Ibidem*, p. 374.

⁴⁴ D. Pop, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Cluj-Napoca, 1989, *passim*; Ion Nania, *Rusaliile. Sărbătoare multimilenară în spațiul românesc*, în „Creativitate și eficiență în acțiunea socială a tineretului”, vol. II, Pitești, 1989.

⁴⁵ Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români*, ediția Iordan Datcu, București, 1997, p. 100; Traian Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941, p. 147.

⁴⁶ Tudor Pamfile, *op. cit.*, p. 210; G.S. Ioneanu, *Mica colecțiune de superstiții ale poporului român*, Buzău, 1888, p. 57; Gh. Cărlănescu, *Monografia comunei rurale Mărăștii (Bacău)*, București, 1905, p. 21.

⁴⁷ Ioneanu, *op. cit.*, p. 56-57; Gorovei, *op. cit.*, p. 359.

⁴⁸ Elena Sevastos, *Sărbătorile poporului*, în „Gazeta săteanului”, an. VIII, Râmnicul Sărat, 1891, p. 147.

de mâncare vacii în tărățe, procedându-se așa vaca urma a fi lăptoasă⁴⁹. Gospodinele țineau sub observație aluatul care dospea, dacă se fura din acesta crezându-se că se lua sporul vacii; important era și modul în care dospea aluatul, în funcție de asta urmând a plodi (făta) și vacile⁵⁰. În Ajunul Crăciunului se spune că nu e bine nici să dai, nici să iei nimic de la nimeni, fiind rău pentru sănătate, dar și pentru vite⁵¹. Unii gospodari ieșeau în noaptea Crăciunului afară și ascultau ce glas de animal aud mai întâi, fiind mulțumiți dacă auzeau un muget de vită, deoarece un guițat de porc echivala cu un semn rău⁵². Pe la miezul nopții, cei mai curajoși se duceau în grajdul vitelor, ascultând ce vorbesc acestea, acum, ca și în alte nopți mari de peste an, crezându-se că vitele au glas omenesc. Dacă stăpânul le îngrijea bine, vitele îi urau viață lungă și, eventual, îl anunțau unde se găesc ascunse comori; dacă aveau un stăpân rău, îl blestemau și, uneori, îi indicau chiar și ziua morții⁵³. Unele credințe și practici de la Crăciun, în virtutea faptului că toate aceste sărbători fac parte din același mare ciclu, se repetau și în Ajunul Anului Nou sau la Bobotează. Desigur, ca și în cazul Sfântului Gheorghe, și în cadrul sărbătorilor de renovare anuală a timpului, multe dintre practicile rituale amintite aveau menirea de a provoca, printre altele, și fecunditatea animalelor⁵⁴.

Zilele Filipilor de iarnă și de toamnă erau ținute pentru ca fiarele să nu mănânce vitele⁵⁵, în timp ce Sfântul Haralambie, de pe 10 februarie, era serbat și pentru că se îngrijea de sănătatea animalelor⁵⁶. În sfârșit, mai amintim și de zilele Sântoaderilor, acum obișnuindu-se să se tundă vitele și să li se dea sare descântată, niște păr îngropându-se într-un mușuroi de furnici pentru ca vitele să fie iuți ca furnicile⁵⁷.

Cu siguranță, o mulțime de alte credințe, obiceiuri și practici rituale pot fi regăsite în cadrul sărbătorilor deja menționate sau în cadrul altora; nu este rostul acestui material, repetăm, să le includă pe toate.

Oamenii comunităților arhaice preferau să aibă pe lângă case animale de culoare neagră, crezându-se că mai ales acestea aduc noroc⁵⁸;

⁴⁹ Pamfile, *op. cit.*, p. 269.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 270.

⁵¹ *Ibidem*, p. 282.

⁵² *Ibidem*, p. 286.

⁵³ Gh. F. Ciaușanu *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, București, 1914, p. 347-348; Gorovei, *op. cit.*, p. 30.

⁵⁴ Caraman, *op. cit.*, p. 441.

⁵⁵ Gorovei, *op. cit.*, p. 361.

⁵⁶ Mușlea, Bîrlea, *op. cit.*, p. 352.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 355-356.

⁵⁸ Gorovei, *op. cit.*, p. 357 și 394.

în plus, vacilor negre strigoaicele nu le puteau lua laptele⁵⁹. Dacă vroiau să afle loc bun pentru casă sau grajd, gospodarii urmăreau unde trăgeau la culcare vitele, acela fiind cu siguranță un loc bun⁶⁰. Potrivit unei superstiții, pentru a avea copilul nou născut parte de vite când va fi mare, după ce era botezat, era adus acasă și pus pe o balegă de vacă⁶¹. Moldoveanului care nu-i mai plăcea soția, ne spune Niccolo Barsi, după ce dăruia mitropolitului o vacă, se considera despărțit, putând să se însoare a doua oară⁶². Dacă moldoveanul vroia să vândă vaca, atunci, înainte de a pleca din ogradă, lua puțin păr din fruntea și din coada acesteia, păstrându-l bine și zicând că a vândut numai vaca, nu și norocul⁶³. Tot în legătură cu vânzarea, mai amintim și credința potrivit căreia nu era bine să stai multă vreme împrejurul mesei după ce mâncai, căci stăteai mult cu vitele când vroiai să le vinzi⁶⁴. Desigur, mai erau și alte condiții, de natură magică, de îndeplinit; astfel, la vinderea unui bou, omul trebuia să spele nouă linguri, să pună apă pe ușă, de aici să cadă-n ciur și apoi într-o strachină și cu ea să spele boul; cu boul de funie și în pielea goală trebuia să înconjure casa de trei ori; trebuia să iasă iute pe poartă, dacă vroia să o vândă degrabă⁶⁵; apoi, dacă cumva vita se bălega în ogradă înainte de plecare, omul era bucuros, acesta fiind semn că se va vinde repede⁶⁶. În sfârșit, după ce a vândut sau a cumpărat o vită, la băutul aldămașului, trebuia neapărat să verse puțin din pahar pe jos sau pe vită⁶⁷.

Vitele care „boncăluiesc” prevesteau, potrivit unei credințe, moartea gospodarului de la casa aceea⁶⁸, despre boul care mugea spre sărbătorile mari spunându-se că, la fel, anunța moartea cuiva din casa respectivă⁶⁹. Însă, cel mai adesea, vitele prevesteau soarta tinerilor; o credință des întâlnită sugera că atunci când se scârpina o vită de casă, fata sau flăcăul din acea casă se vor mărita sau însura în curând⁷⁰. În seara când pețitorii se duc la fată, după ce fata bea și ea din plosca cu vin, pe nebăgate se punea în acea ploscă o mică bucățică de lemn dintr-un jug,

⁵⁹ *Ibidem*, p. 349.

⁶⁰ Ion Mușlea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, în *A.A.F.*, I, 1932, p. 223.

⁶¹ Gorovei, *op. cit.*, p. 359.

⁶² *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, București, 1973, p. 79.

⁶³ Gorovei, *op. cit.*, p. 360.

⁶⁴ N. T. Mocanu, *Monografia comunei rurale Stăniliești (Fălciu)*, București, 1905, p. 168.

⁶⁵ Gorovei, *op. cit.*, p. 360.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 4.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 199.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 395.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 238.

ca, de va lua în căsătorie pe flăcăul ce-o pețește, să fie amândoi nedespărțiți ca doi boi într-un jug și în viața lor să tragă deopotrivă⁷¹. De altfel, prin Basarabia, dragostea putea fi atât de mare încât se spunea că „Pentru ochi ca murili / Mi-am dat boi ca florili”⁷². În cadrul ceremonialului culcatului mirilor, întâiul pat se așează pe jugul boilor, zice-se pentru ca mirii să trăiască uniți⁷³. Pe de altă parte, când un bou îngenunchea la nuntă, se spunea că era rău de moarte⁷⁴, același lucru întâmplându-se și atunci când răgea un bou de la carul în care era dusă mireasa la casa mirelui⁷⁵. Tot în legătură cu „jugul”, mai precizăm că era interzisă punerea acestuia pe foc, despre cel care făcea acest lucru spunându-se că nu putea muri decât după ce i se punea sub cap un jug⁷⁶. De altfel, jugul boilor nu trebuia lăsat peste noapte afară, căci se puteau îmbolnăvi boii⁷⁷. Boii care trăgeau la jug mai puteau muri și dacă peste jugul lor pășea vreo femeie⁷⁸. Credem că simbolistica jugului ar merita o cercetare mult mai amănunțită, plecându-se chiar de la etimologia cuvântului indo-european *yug* („unire”, „legare împreună”)⁷⁹.

După cum se cunoaște, vitele erau o prezență constantă și în „marea trecere”, de obicei, carul mortuar fiind tras numai de boi. Prin Transilvania se obișnuia ca, în ziua înmormântării, câteodată, rudele să dea de pomană boi, vaci, cai și alte animale, trecându-le peste mormântul celui de curând îngropat⁸⁰. De altfel, exista credința, destul de des întâlnită în spațiul românesc, potrivit căreia „ori faci o fântână, ori dai o vacă, e tot una pe lumea ceea”⁸¹. Prin Basarabia se credea că este bine ca atunci când dai de pomană o vită să o dai din toată inima, având speranța că o vei găsi grasă și frumoasă pe ceea lume; dacă o dădeai cu inima îndoită, o găseai „pe șeea lumi cu donița cârligată și plină de balegă”, vaca fiind slabă și uscată și-n iarbă până la piept⁸². Prin Țara Vrancei se practica așa numita pomană de fân, motivația unui bătrân vrâncean fiind extrem de simplă: „cî

⁷¹ Ioneanu, *op. cit.*, p. 28.

⁷² P. V. Ștefănuță, *Folklor din județul Lăpușna*, în A.A.F., II, 1933, p. 125.

⁷³ Nania, *Vânatul...*, p. 71.

⁷⁴ Gorovei, *op. cit.*, p. 193.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 199.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 157; Nania, *Vânatul...*, p. 71.

⁷⁷ Gorovei, *op. cit.*, p. 157.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 157; Ioneanu, *op. cit.*, p. 83.

⁷⁹ Evseev, *op. cit.*, p. 212.

⁸⁰ În „Revista Ortodoxă Română”, București, 1885, p. 327.

⁸¹ Coman, *op. cit.*, p. 2; Evseev, *op. cit.*, p. 480.

⁸² Ștefănuță, *op. cit.*, p. 166.

sîn giti moarti”⁸³. În sfârșit, se recomanda ca vitele date de pomană să nu se înstrăineze, acestea fiind considerate aducătoare de belșug⁸⁴.

Când se pierdea o vită, cel ce o găsea trebuia să jure că este a sa ținând mâna pe coada ei⁸⁵. Dacă nu era găsită, pentru a nu o mânca lupii, se recurgea la diverse practici magice; dintre acestea amintim punerea pe vatră a trei cărbuni aprinși și acoperirea lor cu o oală, crezându-se că așa cum stau cărbunii acoperiți, așa vor sta și gurile lupilor și, cel mai adesea, încleștarea dinților a doi piepteni⁸⁶. Ca să afle cine i-a furat vaca, proprietarul obișnuia să tragă noaptea clopotul bisericii⁸⁷ sau o striga seara pe coșul casei, crezând că ea va veni a doua zi acasă⁸⁸. Altă practică rituală cerea celui care pierdea o vacă să scuipe pe unghia degetului mare, în mijlocul scuipatului punându-se un pai mic; se zice că încotro „se va suci cu un cap paiul”, acolo urma a fi găsită vita⁸⁹. Dacă toate aceste practici nu aduceau vita acasă, atunci stăpânul pornea în căutarea ei, însă în tot acest timp nu trebuia să mănânce nimic⁹⁰. Pe de altă parte, hoții aflați în plină activitate, dacă azeau o vacă răgând continuau să fure liniștiți, în vreme ce un nechezat de cal le sugera să renunțe numaidecât la furat⁹¹.

Pentru a nu produce rău vitelor, în comunitățile tradiționale trebuiau respectate anumite reguli, dintre acestea enumerând doar câteva; astfel, unele din aceste reguli interziceau, în virtutea unor cauze pe care le putem doar bănuși, desfășurarea de activități după apusul soarelui, seara sau noaptea, precum scoaterea din casă a oșetului, sărăturilor, acriturilor⁹² și a gunoiului⁹³, împrumutul drojdiei⁹⁴, depănatul⁹⁵, facerea țevilor cu vârtelnița⁹⁶ ș.a. Unele interdicții priveau ziua de luni⁹⁷, în această zi, pe vremuri, postindu-se în special „ca să le meargă bine vitelor”⁹⁸; tot luna, cei care țineau la vitele lor, evitau cât puteau să dea din casă, nici măcar sub

⁸³ Diaconu, *Ținutul Vrancei*, p. LXVI.

⁸⁴ Gorovei, *op. cit.*, p. 21.

⁸⁵ *Călători străini...*, vol. V, p. 343.

⁸⁶ Ioneanu, *op. cit.*, p. 87-88.

⁸⁷ Gorovei, *op. cit.*, p. 358.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 391.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 361.

⁹¹ *Ibidem*, p. 130.

⁹² *Ibidem*, p. 361.

⁹³ *Ibidem*, p. 144.

⁹⁴ Ștefănuță, *op. cit.*, p. 163.

⁹⁵ Gorovei, *op. cit.*, p. 138.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 360.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 127.

⁹⁸ Mușlea, Bîrlea, *op. cit.*, p. 413.

formă de împrumut, sare, borș, gaz sau usturoi⁹⁹. În sfârșit, în toate celelalte zile, erau interzise cu desăvârșire uciderea broaștelor¹⁰⁰, nespălarea străchinilor, altfel vitele făcând viermi¹⁰¹ (însă era interzisă spălarea vaselor în apa în care au fiert ouă, riscul fiind acela de a ieși bube pe țâțele vacilor¹⁰²), băutul laptelui de către găini¹⁰³, împrumutatul focului în hârb străin¹⁰⁴, luatul oalei de pe foc fără a lua imediat și pocrișul¹⁰⁵, prezența hârburilor prin ogradă¹⁰⁶, lăsarea gunoiului trei zile după ușa¹⁰⁷, împrumutatul din casă atunci când făta vaca¹⁰⁸, trecerea pe sub vaci a pisicii, liliacului sau a rândunicii¹⁰⁹.

Am considerat că nu este lipsit de interes să inserăm la finalul acestui material câteva considerații privitoare la carnea de vită. Trebuie spus că informațiile, fie ele documentare, fie provenind din sistemul credințelor populare, sunt contradictorii. Pe de o parte, se pare că mulți dintre țărani români nu consumau această carne, deoarece credeau că sufletele după moartea trupului se transformă în vite, stând așa până își sfârșesc munca, chinurile sau păcatele¹¹⁰. Există de altfel și unele informații în documente medievale, potrivit cărora în Moldova nu se mâncau viței, tăierea acestora fiind socotită drept păcat¹¹¹. Un alt argument în acest sens pare a fi constatarea lui d'Hauterive, conform căreia în Moldova se arunca anual la gunoi carnea a 15.000 de boi, după ce, în prealabil, li se lua pielea și grăsimea¹¹². Chiar în veacul trecut, cercetătorii istoriei alimentare aminteau că, probabil reflex al credinței menționate mai sus, carnea de vacă „se vede rar de tot pe masa țăranului”, în general, aceștia având „dezgust de carnea genului bovin”¹¹³. Pe de altă parte, istoricii occidentali, pornind de la studii recente de osteologie, afirmă că, începând din secolele XI-XII, carnea cea

⁹⁹ Gorovei, *op. cit.*, p. 360.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 32.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 308.

¹⁰² *Ibidem*, p. 390.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 160.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 120.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 360.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 120.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 361.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 349.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 287, 346 și 347.

¹¹⁰ Voronca, *op. cit.*, vol. II, Iași, 1998, p. 588.

¹¹¹ *Călători străini...*, vol. II, București, 1970, p. 381; vol. VIII, București, 1983, p. 349.

¹¹² Alexandre Maurice d'Hauterive, *Memoriu asupra vechei și actualei stări a Moldovei prezentat lui Alexandru Vodă Ipsilante, domnul Moldovei, la 1787*, București, 1902, p. 133.

¹¹³ Nicolae Manolescu, *Igiena țăranului. Locuința, iluminatul și încălzitul ei. Îmbrăcămintea, încălțăminte, alimentațiunea țăranului...*, București, 1895, p. 257.

mai consumată era aceea de bou¹¹⁴. O cercetare mai amplă asupra acestor aspecte cred că ar fi bine venită.

Credem că putem socoti acest material drept preambul al unei cercetări mult mai ample și, inevitabil, în strânsă conexiune cu realitatea de tip mitologic la care cele mai multe din credințele, obiceiurile și practicile rituale amintite fac referire. E limpede că numai punând mulțimea de informații de asemenea natură în acest context, putem înțelege resorturile lor profunde. Desigur, apelul la lucrări fundamentale, precum cele ale lui Gh. Pavelescu¹¹⁵, Petru Caraman¹¹⁶, Mircea Eliade¹¹⁷, Mihai Coman¹¹⁸ ș.a., va fi unul obligatoriu în demersurile viitoare, aceste lucrări clarificând adesea mecanismele de natură mitico-magică care au generat, cel mai adesea, puzderia de credințe și practici rituale privitoare la creșterea vitelor. Considerăm că în timp se va crea un adevărat *corpus* de asemenea informații, pe baza lor putându-se iniția cercetări sistematice în direcțiile pe care prezentul material doar le-a schițat.

Abstract

The study presents a series of beliefs, customs and ritual practices which would accompany one of the most important occupations of the inhabitants of historical Moldavia, more exactly breeding cattle. At the beginning, it is pointed out the statute the cow and the ox had within archaic communities, pointing out, in line with the few other researchers in the field, the inherent difficulties of such an approach.

A considerable part of the material is focused on the feasts of the folk calendar, being thus pointed out the customs and ritual practices specific to the most important feasts. Beliefs and customs related to the selling of the cattle, the forecast contained in their roar, the great importance assigned to the yoke drawn by the cattle, the activities forbidden to those who wanted the cattle in the best possible health condition, these are the main coordinates of the present study, with a consisting bibliographic feature. Finally, some remarks refer to the manner of considering the beef meat.

The author of the material is aware that most of the beliefs, customs and ritual practices concerning the breeding of the cattle can be understood only with the help of mechanism of mythical-magical nature, specific to the archaic world. The collection, also in the future, of this type of information could result in a real *corpus* of ethnologic documents which could be extremely useful to many categories of researchers.

¹¹⁴ Delort, *op. cit.*, p. 163.

¹¹⁵ Gh. Pavelescu, *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, București, 1945; idem, *Mana în folclorul românesc*, Sibiu, 1994.

¹¹⁶ Petru Caraman, *op. cit.*

¹¹⁷ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I-III, București, 1981-1991.

¹¹⁸ Mihai Coman, *op. cit.*